# SUOMEN LUONTOPANEELIN LAUSUNTO KOSKIEN VALTIONEUVOSTON SELONTEKOA KESKIPITKÄN AIKAVÄLIN ILMASTOPOLITIIKAN SUUNNITELMASTA KOHTI HIILINEUTRAALIA YHTEISKUNTAA 2035 (VNS 4/2022 VP)

Suomen Luontopaneeli kiittää lausuntopyynnöstä koskien keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaa (KAISU), joka kattaa ns. taakanjakosektorin (ml. liikenne, rakennusten erillislämmitys, maatalous, jätehuolto, työkoneet ja fluoratut kasvihuonekaasut). Koska ilmastonmuutos on yksi suurimmista luontokadon aiheuttajista, päästövähennystavoitteet ja -toimet taakanjakosektorilla ovat erittäin toivottavia ja tärkeitä myös luonnon monimuotoisuutta ajatellen. Tällainen myönteinen tavoite on esimerkiksi kirjattu tavoite päästä pitkällä tähtäimellä fossiilisista polttoaineista pääsääntöisesti eroon. Luontokato vastaavasti kiihdyttää ilmastonmuutosta (Pörtner ym. 2021), ja siksi luontokadon vastainen toiminta on myös ilmastonmuutoksen vastaista toimintaa. Selonteko on pääasiallisesti hyvin laadittu ja nostaa esiin monia tarvittavia toimia kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa.

Maataloussektorin päästöistä vain osa kuuluu taakanjakosektorin maatalousosioon. Näitä ovat ne $CH_4$- ja $N_2O$-päästöt, joita syntyy kotieläinten ruoansulatuksessa ja lannan käsittelyssä, olemassa olevan peltomaan $N_2O$-päästöt, ja kalkituksessa sekä urean käytössä syntyvät $CO_2$-päästöt. Selvityksessä on laadittu ja asetettu päästöjen laskutavoitteet ja -aikataulut mm. pellonraivauksen rajoittamiselle, joutoalueiden metsitykselle, kosteikkojen perustamiselle, kosteikkoviljelylle ja täsmäviljelylle. Nämä ovat sellaisia maankäytön muutoksiin sekä pellonkäyttöön liittyviä toimia, jotka ovat sekä ilmastolle että mahdollisesti myös luonnon monimuotoisuudelle myönteisiä. Sivulla 67 todetaan, että maataloussektorilla tulisi keskittyä kotieläinten ruoansulatukseen ja lantaan sekä peltojen lannoitukseen. Siksi olisi suotavaa, että toimenpiteitä luvussa 6.2.2. kohdennettaisiin tarkemmin, esimerkiksi lannassa olevan hiilen ja typen kierrätykseen uusien innovatiivisien teknologioiden kehittämisen kautta. Koska olennainen osa taakanjakosektorin maatalouspäästöistä syntyy kotieläintuotannosta, on luonnollista, että kotieläinten määrän väheneminen vähentäisi myös merkittävästi taakanjakosektoriin kuuluvia maatalouden päästöjä. Politiikkaskenaarion perusteella lannanlevityksen ja laidunlannan päästöjen arvioidaan vähentyvän hieman lypsyeläinten määrän vähenemisen myötä, mutta tuotantoeläinten lukumäärän laskeminen ei ole ollut toimien tai niiden taustalla olevien skenaarioiden ytimessä.

Muita selontekoon nostettuja tekijöitä päästöjen vähentämiselle ovat mm. ravitsemussuositukset, ruokahävikin pienentäminen ja ilmastoruokaohjelma eli toimenpiteet kestävämpään ja ilmastojalanjälkeä pienentävään ruokavalioon. Ilmastonmuutoksen vastaisen työn lisäksi entistä kestävämpi ruokavalio monipuolistaisi viljeltävien lajien kirjoa ja vähentäisi peltomaan tarvetta ja näin voisi myös voimistaa luonnon monimuotoisuuden tilaa. Viljeltävien lajien kirjon kasvattaminen vähentäisi myös painetta yksittäisten globaalisti todella laajasti hyödynnettyjen lajien kasvualueiden alkuperäisten elinalueiden tuhoamiselta. Selonteko arvioi, että muutos ilmastoystävälliseen ruokavalioon mullistaisi maa- ja elintarviketeollisuuden, mutta ei tarjoa ohjeita hallittuun muutokseen. Tämän osalta selonteon ehdotus jää ponnettomaksi, ja siksi Luontopaneeli toivoo jatkossa voimakkaampia linjauksia kestävämpään ruokavalioon suuntaamiseksi. Tällaisia on kattavasti esitelty esim. RuokaMinimi-hankkeen loppuraportissa (Saarinen ym. 2019).

Myös muut maatalouden osalta politiikkaskenaarion toimenpiteiden ulkopuolella mainitut ilmastoon vaikuttavat tekijät kuten kiinteistörakenteen kehittäminen tilusjärjestelyillä, ravinteiden kierrätys ja biokaasu, peltometsäviljely ja maaperän kasvukunnon ylläpitäminen sekä parantaminen vähentävät onnistuessaan monia kielteisiä ympäristövaikutuksia, mutta toteutuakseen vaativat kannattavuuden ja jaksamisen kanssa kamppailevien viljelijöiden ohjaamista taloudellisin keinon sekä heidän

tietotaitonsa kehittämistä. Ilmastotoimien voimistaminen ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen vaatii ylipäänsä maanomistajien ja neuvojien tietotaidon kasvattamista ja ohjauksen sekä neuvonnan monipuolistamista.

Kappaleessa työkoneet (6.2.4) voisi huomioida entistä paremmin metsäkoneet. Viime aikoina huomiota on alettu kiinnittämään myös niiden suureen kokoon ja painoon, joka tuhoaa kulkiessaan kasvustoa, rikkoo maanpintaa ja tiivistää maaperää heikentäen sen kasvukuntoa. Joulukuussa 2022 Metsäkeskus raportoi, että jopa 60 % ensiharvennuksista on niin rajuja, että ne ovat metsälain vastaisia ja loputkin metsänhoidon suosituksia vähempipuustoisia (Metsäkeskus 2022). Asiantuntijoiden mukaan liian voimakkaat harvennukset ovat osasyy metsien kasvun hiipumiseen. Liian rajujen harvennuksien syyksi on arveltu muun muassa metsäkoneiden suurta kokoa, joka aiheuttaa käytännön ongelmia harvennuksien toteuttamiseen metsälain määrittelemällä tavalla. Metsä- ja maatalouskoneiden kehittämiseen tarvitaan paitsi tutkimusta ja innovaatiota myös säätelyä.

Kappaleessa jätehuolto (6.2.5) olisi syytä todeta, että yhdyskuntien ja taajamien jätehuolto on Suomessa verraten tehotonta, sillä jokaisella on oma jäteastia ja komposti, joita jäteautot kiertelevät keräämässä.

Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma (MISU) keskittyy maatalouden LULUCF-sektoriin kuuluviin kasvihuonekaasupäästöihin sekä niiden vähentämiseen. Luontopaneeli arvioi näitä toisessa lausunnossaan ympäristövaliokunnalle (13.1.2023, aiheena VNS 7/2022 vp Valtioneuvoston selonteko maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmasta). Maankäyttösektorin nielun voimistaminen sekä hiilivarastojen ylläpitäminen ovat siellä merkittävä ilmastonmuutoksen ja samalla luontokadon vastaisia toimia. Kulutusperusteisen taakanjakosektorin vaikutusta ei pidä kuitenkaan ohittaa luonnon monimuotoisuuskriisin pahentajana maa- ja metsätaloustuotteiden käytön takia.

Kotitalouksien keskimääräinen hiilijalanjälki laski vuosituhannen toisen kymmenyksen alussa suhteessa ensimmäiseen vuosikymmeneen erityisesti asumisen ja energian osalta, mutta on raportin mukaan pysynyt sittemmin suhteellisen vakaana. Kehitykseen voidaan myönteisesti vaikuttaa keskeisesti tukemalla elämäntapaa, jossa luonnonvarojen haitallinen kulutus on aiempaa vähäisempää. Kansalaisten toimintaan liittyvä vaikuttamistyö on tässä avainasemassa. Selvityksessä on lueteltu valtion toimia kansalaisten hiilijalanjäljen alentamiseksi. Tällaisia ovat mm. tietopohjan vahvistaminen ja rakenteellisten muutostarpeiden tunnustaminen, ympäristömerkintöjen edistäminen, verotuksen suuntaaminen ilmasto- ja ympäristövaikutukset huomioivaksi, sekä kohdennettu viestintä hiilijalanjäljen pienentämiseksi ja tuotteiden elinkaaren pidentämiseksi. Näistä toimista kuitenkin puuttuivat konkreettiset päästövähennyspolut eli mittarit ja aikataulut, mikä voi estää tai vähintäänkin hidastaa ilmastonmuutoksen ja luontokadon vastaista työtä.

Kunnat nostetaan selonteossa avainasemaan paitsi oman organisaation päästöjen kautta myös mahdollisuudella vauhdittaa ja edistää sidosryhmien ilmastotyötä erilaisilla ohjauskeinoilla kuten velvoitteilla ja viestinnällä. Luontopaneelin näkemyksen mukaan kunnat ovatkin erittäin tärkeä poikkisektoriaalinen toimija, sillä suuri osa ilmastotoimista muun muassa rakentamisessa, kaavoittamisessa, lämmityksessä, laitosruokailuissa, liikenteessä ja maankäytössä kulkee kuntapäättäjien ja virkamiesten kautta. Usein tiedon ja ymmärryksen puute on este isolle muutokselle, ja siksi erityisesti kuntatason eri toimijoiden velvoitteita kuten myös osaamista sekä luonnon monimuotoisuuden että ilmastonmuutoksen vastaisen toiminnan osalta tulisi kasvattaa pikaisesti.

Luontopaneelin lausunnon ovat laatineet Liisa Kulmala, Ilona Laine, Elina Oksanen ja Hanna Paulomäki.

Viitattu kirjallisuus:

Metsäkeskus 2022. Metsien ensiharvennukset eivät ole suositusten mukaisia. https://www.metsakeskus.fi/fi/ajankohtaista/metsien-ensiharvennukset-eivat-ole-suositusten-mukaisia.

Pörtner, H.O., Scholes, R.J., Agard, J., Archer, E., Arneth, A., Bai, X., Barnes, D., Burrows, M., Chan, L., Cheung, W.L., Diamond, S., Donatti, C., Duarte, C., Eisenhauer, N., Foden, W., Gasalla, M. A., Handa, C., Hickler, T., Hoegh-Guldberg, O., Ichii, K., Jacob, U., Insarov, G., Kiessling, W., Leadley, P., Leemans, R., Levin, L., Lim, M., Maharaj, S., Managi, S., Marquet, P. A., McElwee, P., Midgley, G., Oberdorff, T., Obura, D., Osman, E., Pandit, R., Pascual, U., Pires, A. P. F., Popp, A., Reyes-García, V., Sankaran, M., Settele, J., Shin, Y. J., Sintayehu, D. W., Smith, P., Steiner, N., Strassburg, B., Sukumar, R., Trisos, C., Val, A.L., Wu, J., Aldrian, E., Parmesan, C., Pichs-Madruga, R., Roberts, D.C., Rogers, A.D., Díaz, S., Fischer, M., Hashimoto, S., Lavorel, S., Wu, N., Ngo, H.T. (2021) IPBES-IPCC co-sponsored workshop report on biodiversity and climate change; IPBES and IPCC. DOI:10.5281/zenodo.47825382538

Saarinen, M., Kaljonen, M., Niemi, J., Antikainen, R., Hakala, K., Hartikainen, H., Heikkinen, J., Joensuu, K., Lehtonen, H., Mattila, T., Nisonen, S., Ketoja, E., Knuuttila, M., Regina, K., Rikkonen, P., Seppälä, J., Varho, V., 2019. Ruokavaliomuutoksen vaikutukset ja muutosta tukevat politiikkayhdistelmät. RuokaMinimi-hankkeen loppuraportti, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:47. Valtioneuvoston kanslia. 160 s. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161742/VNTEAS_47_Ruokavaliomuutoksen%20vaikutukset.pdf